

sedaj najslavnejša simfonija, Beethovnova «Deveta». celo vrsto let smatrana za zgrešeno delo, za pojav bolnega duha (C. M. Weber se je o njej trdo izrazil, češ, da je njen avtor «zrel za norišnico») in moral je priti sam R. Wagner, da odkrije svetu njene lepote in kolosalne globočine in višine. — Zato Matačiču ne štejem v zlo, da je Brucknerjevo simfonijo (posebno prva dva stavka) na več mestih nejasno tolmačil — morda le zaradi tega, ker ni bilo dovolj časa za izkušnje. Na vsak način svetujem vsakemu, kdor proizvaja simfonije, strog študij simfonične arhitektonike. Brez nje ni simfonije. Ta konstatacija seveda nima namena, koga izmed naših dirigentov odvracati od simfonije; moj namen ni, grajati in z grajo dobri stvari škodovati, pač pa smatram za svojo dolžnost, opozoriti na pomanjkljivosti in dajati pobudo k vestnemu kulturnemu delu. V tem zmislu naj se tudi bere vse, kar je tukaj povedanega. J. M.

Joseph Bédier je postal 3. novembra 1921. nesmrten. Prevzel je akademski sedež po rajnem Rostandu, kateremu je v sprejemnem govoru spletel sijajen slavospev. Naš učenjak se je boril med vojno v prvih četah in sad njegovega razglabljanja je najnovejše njegovo delo *L'Effort français*, zgoščena zgodovina francoske pehote, jasen, krasen oris, v katerem utesnjena dejstva govore več ko zvođenela širokopoteznost. V blatu strelskih jarkov je prvi zasledil prvine poslednje velike epopeje, zadnje junaške pesmi, rojene na galskih tleh. Na sličen način je sledil njega dni v duhu francoskim romarjem prošlih vekov po njih potih, hoteč ujeti mimogrede tajno nastajajočih pesnitev. Z Bekkerjevo metodo je tako dovršil svojo mojstrovino: *Epske legende*.

Bédier je potomec bojevitih prednikov, Bretoncev, ki so se morali izseliti po Cellamareovi zaroti. Razumljivo je tedaj, če se je s tako ljubeznijo poglobil v keltske legende. Rekonstruiral je povest o Tristanu — in ta knjižica ni bila čisto brez vpliva pri njegovi izvolitvi med štiridesetorico. Vrnil je tako rekoč domovini Tristana, kajti po Wagnerjevi operi se je zdelo, da je predmet Tristana in Izolde zgolj last nemškega komponista, ki pa je obdelal snov po svoje. Glasbeni čar je pripomogel do tega, da se je splošno priznaval edino Wagnerjev način.

Bédier je iz starih besedil sestavil v novi francoščini omenjeni umotvor, nesmrtno povest o ljubezni in smrti. Stara francoščina premore obilico lepih legend, a niti Lancelot, niti Merlin, niti obsežni romani od Okroglega Omizja niso doživeli sto izdaj kakor Bédierov zvezek, katerega sta že pred desetimi leti utegnili brati v nemškem prevodu, danes pa tudi v slovenskem. Gotovo je Wagner pripomogel učenjaku do blestečega uspeha.

Zanimalo vas bo zvedeti, koliko je v Wagnerjevi operi pristno germanskega in koliko francoskega. Kot najbolj nemški del — pravi Henry Bidou v *Révue des deux Mondes* 15. XI. 1921. — je štel doslej duet v drugem dejanju. Vsakdo je bil mnenja, da je to strastno klicanje smrti izliv iz mračnega prekonskega duha, da ni ta dvospev nič drugega nego uglasben Schopenhauer. Kaj še! To mesto se nahaja v Beroulovem poemu. «Ne,» pravi Tristan, ... «tu ni čudežnega vrta. Toda nekega dne, draga, pojdeva v blaženo deželo, odkoder se ne vrne nihče; ... solnce tam ne sije, vendar pa se nikomur ne toži po njegovi luči ...»

Navedeni odstavek, ki je navdihnil Wagnerju milobno in turobno godbo, je veljal do Bédierovih raziskav za najbolj pristno germanski; danes pa je ugotovljeno, da je keltskega izvora. A. D.

Kakor ta dva dela je tudi tretji — pesnikov odnosa do domovine — popolnoma izpremenil tisto lice, ki ga ima v «Padajočih zvezdah». Tam doživljene, prosojne, imprealije, polne življenjskega utripa in sveže resničnosti, neposredno iz objektov zasjete, razpoloženja — tu rezke refleksije, ponekod ilustracije vsakdanjih brig in jese, ponekod zopet vzkliki bolečine, precej ostro političnega značaja. Sama v sebi zaključena niz sonetov je «Punta», po svojem bistvu najizrazitejši sunek v to smer, ki hrani za vse zdanji Gradnikov odnošaj do domovine značilno spoznanje:

«Saj vse umare le, da se spet rodi,
da za življenje novo se krvi
napije tvoje, mati domovina.»

Primerjal sem notranja svetova obeh knjig zato tako podrobno, ker sama najjasnejše odkrivata razliko med obema. A ne samo v barvi. V «Padajočih zvezdah» kipi vse doživljanje iz enega vira, iz čiste čustvenosti — odtod tudi notranja harmonija te zbirke. V «Poti bolesti» pa se je oprl pesnik na svoj, resnično svoj miselni svet, ki tvori ogrodje pretečnega dela pesnitev, ki pa še v pesnikovi duši deli tok doživljanja in celo značaj gledanja v dvoje različnih smeri. Zato pogrešam v tej zbirki tiste notranje zaokroženosti, harmonije barv in zvoka. Očem se odkrivata dva sveta, ki ju loči prepad naziranj — pesnikova misel jih očitno ni uravnovesila v globljem pogledu, tvornost pa si med njima še ni isdolbla prave, najbližje struge. Zato ima zame knjiga «Pot bolesti» pomen prehodne zbirke, pomembne predvsem za razvoj pesnika samega. Nastala je v znamenju vrteče se duševne kristalizacije, kar je bil drugi vzrok za primerjanje obeh zbirk. V rezultatu se že sedaj deloma kaže, pesnikov notranji obraz. Namen te presoje izključuje sicer njega podrobni opis, vendar se mi zdi potrebno, da omenim vsaj svoj osnovni vtis. Saj je Gradnik v naši moderni poeziji ena izmed najjačjih pesniških potenc. Razmaknil je v smislu svoje individualnosti obzorja pesniškega izraza do grenko lepih fineš in uklenil kipenje subjektivistične lirike v novo, tople, sočno ritmiko. Je močan talent, vendar imam občutek, da se ta prirodni tok že v «Poti bolesti» ne izživlja sorazmerno s svojo silo, oddaljen od strun, ki jih razpenja v srcu velika osebnost.

Hi koncu bi še poudaril, da zaostaja pesniška dikcija v «Poti bolesti» daleč za ono «Padajočih zvezd». Večkrat naletiš na fraze in slike, ki si jih že nekje v «Padajočih zvezdah» doživel, in ki se ponavljajo zdaj z mnogo manjšim poudarkom. Ravnotako srečuješ podobe iz drugih knjig. Svežost, nežnost in izrazitost ritma, ki je tako bogat okras «Padajočih zvezd», je sedaj ohlapnejša; ne vije se več tako vroče in vneto za pravim, v srcu epohetnim obrazom, pšé pa se mora večkrat pokoriti izrazu, ki ga zahteva misel. Najsoočnejši je tam, kjer nosi erotično vzhíčenje, razmah patosa. Tako zagori tudi v «Puntu» sredi mrzlo donečega, pol epkega slikanja v vsej stari lepoti in toplini plamen Gradnikovega pisma njegovi ženi.

Dr. Ferdo Kozak.

Anton Vodnik: Žalostne roke. V Ljubljani 1922.

Lep naslov je dal Vodnik svoji prvi pesniški zbirki: lep in zanimiv obenem. Za stare profesorje slovenščine seveda višek zlorabljanja slovenskega izraza, za nas «moderne petelčine» nekaj čisto mogočega in naravnega. Zakaj pa ne bi bila roka žalostna, če je žalostna!

Za zanimivim naslovom je urejeno trideset pesmi in vsaka pesem je Vodnik. To se pravi: Vsaka pesem je košček njegovih žalostnih rok, ki stiskejo

njegovo žalostno pesniško dušo s tako silo, da je postala žalost že meso in kri, vsebina in slog vsega tega, kar je napisal. Zaljubil se je v žalostne večerne zarje in v deklice žalostne (str. 8.), v žalostne kraje (str. 13.) in v žalostni vonj (str. 14.), v žalostno vodo (str. 16.) in v žalostne vetre (str. 22.) — — in še v veliko drugih žalosti. Je to edino, kar je značilno za Vodnika.

Drugače pa je sila nežen lirik, mehak, tako mehak, da sem ob koncu zbirke resnično občutil jokavo vzdihovanje sanjavega mladeniča. Lep v besedah in v figurah [Ljubezen je žalostna kakor slovo... (str. 16.), Svoj beli obraz — žalosten kakor so lilije v senci... (str. 17.), o, tako smo trudne, kakor da smo nosne... (str. 29.) itd.], občudovanja vreden v svojem mističnem zamaknjenju, toda grd v potrnosti in v obupu. Lahko bi primerjal vse njegovo delce otožnemu goslaču, ki igra dolgočasne melodije s fino ubranostjo, ki pa se je človek sčasoma tudi naveliča. Isto občutje imam, če berem Hrvata Krkleca. S tem seveda ne mislim, da ga je Vodnik posnemal.

Marsikatera pesem pa je lepa. Ne vem, kako bi se dalo to izraziti. Kakor da bi gledal platno, na katerem so čudežno lepe barve in nič drugega. Pa je za pogled vseeno lepa slika.

Vodnik stoji pod vplivom one velike dobe, ki zavrača naturalizem in katero Hans Krüger zelo dobro označuje z besedami: «Die Kunst wurde aristokratisch — wurde Gewand, Geste und Miene derer, die sie ausübten... immer gelassen, beherrscht, der eigenen Würde eingedenk, unerbittlich bis zur Grausamkeit zu jedem Opfer, selbst zur Lüge bereit — um der Schönheit willen! Und hatten sich die Naturalisten darum bemüht, mit photographischer Genauigkeit die Welt der Dinge abzuschildern, so versucht man jetzt mit der gleichen wissenschaftlichen Genauigkeit die Welt der Seelen darzustellen — — — Zu diesem Zweck zergliederte man seine eigene Seele...»

To je tista doba, ki je drugod že v zatonu, medtem, ko se je pri nas šele s Cankarjem pričela. Izrazita pa še vedno ni, dasiravno se naši poeti z vso silo zaganjajo v ta umetniški pokret.

No, Vodnik je resen popotnik za svojim stremljenjem. Pa njegova umetnost ni privlačna za vsakega, ki bi jo izkušal uživati. Kdo bo danes pel s sentimentalnimi besedami samo o žalosti in o solzah? In to še o svojih lastnih! Premalenkostno je to za našo dobo, ki je potrebna trde besede, biča, krvave jeze in poguma. Ne obupa in sladkih besed! To je samo za kdaj, za nazadnje, kadar se človek že skoraj utruji in si zaželi konca. Premalo življenske sile, premalo poleta — in pisano samo zase, kar je skoraj pri vseh začetnikih običajna slabost.

Borba za slog in figuralne ornamente mu je nehote zameglila vsebino, kar seveda delu ni v prid. Originalen kajpada ni (kar nič ne dé). Upam pa, da se bo razvijal. Potem bo že našel svojo pravo pot. Tone Selškar.

Ivan Zorec: Zmote in konec gospodične Pavle. Založba ilustrovanega lista «Plamen», V Ljubljani 1921.

Škoda «Plamena», si reče človek, če vzame v roke te tri postumne knjižice (namreč poleg Zorčeve še R. Murnikovo «Koprnelo» in I. Š. Orlove «Pasti in zanke»), ki jih je zdaj izdal njegov urednik, deloma tudi, da bi odškodil tiste naročnike, ki so plačali za vse leto, kar je dandanašnji že naravnost — kavalirski čin. Škoda že zato, ker bi bil «Plamen» lahko izpodrinil iz naših hiš marsikak tuj in nerazmerno slabši «družinski» list. Prav te tri knjige so namreč značilne za «Plamen» sam: lahko čtivo brez posebnih literarnih pretenzij, a kolikor le mogoče zabavno. Brez posebnih literarnih pretenzij? Človek bi rekel; toda